

UDK 519.8:343.91-053.6

Pregledni rad
Review paper

Suada Selimović i ostali¹

TRANSDISCIPLINARNA ISTRAŽIVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI NA PRIMJERU MALOLJETNIČKE DELINKVENCije (ISKUSTVA I IZAZOVI)

Posljednjih decenija u polju istraživanja evidentna je promjena naučne paradigme od disciplinarnog ka transdisciplinarnom pristupu. Pitanje održivog razvoja znanosti, novih načina produkcije i koprodukcija znanja, kao i pitanje udovoljenja zahtjevima koje postavljaju problemi stvarnog svijeta predstavljaju veliki izazov za naučnu i akademsku zajednicu. Transdisciplinarni timski pristup istraživanju, integriranje znanja različitih disciplina i sagledavanje dosta složenih društvenih problema iz različitih perspektiva mogu doprinijeti produkciji novih, na praksu orijentiranih znanja primjenjivih u rješavanju složenih društvenih problema. Kretanje prema transdisciplinarnom istraživanju posebno je vidljivo u području društvenih znanosti gdje se kolaborativna praksa postavlja kao norma.

U ovom radu autori, prvo u okviru teorijskih razmatranja, opisuju mogućnosti primjene transdisciplinarnog istraživanja u Bosni i Hercegovini kao postkonfliktnoj i tranzicijskoj zajednici. U drugom dijelu rada fokus je stavljen na iskustvo primjene transdisciplinarnog pristupa u istraživanju problema maloljetničke delinkvencije na području Tuzlanskog kantona kroz istraživački projekat „Uticaj različitih konteksta socijalizacije na razvoj maloljetničke delinkvencije u postratnoj BiH“, koji je realiziran od 2010. do 2014. godine. Analizom rješavanja izazova i problema s kojima se suočavao interdisciplinarni istraživački tim autori su pokušali objasniti kako je primjenom koncepta transdisciplinarnosti moguće premostiti različite

¹ Nermina Kravić, Meliha Bijedić, Lejla Kuralić-Čišić, Ranko Kovačević, Edin Muftić, Erna Lučić, Arza Arnautović, Esmina Avdibegović

disciplinarnе perspektive i kroz istraživački proces doći do praktično primjenjivih rješenja. Traženje novih, praktično primjenjivih rješenja i uspostavljanje održivih strategija za društveno relevantne i stvarne probleme svakodnevnog života u postkonfliktnim zajednicama jedan je od prioritarnih zadataka i izazova za univerzitetske institucije, akademske zajednice, vladine institucije i društvo u cjelini.

Ključne riječi: koncept transdisciplinarnosti, transdisciplinarna istraživanja, postkonfliktna zajednica, tranzicijske zajednice, socijalni problemi.

UVOD

U polju istraživanja evidentna je promjena naučne paradigme od disciplinarnog ka transdisciplinarnom pristupu. Pitanje održivog razvoja znanosti, novih načina produkcije i koprodukcija znanja, kao i pitanje udovoljenja zahtjevima koje postavljaju problemi stvarnog svijeta predstavljaju veliki izazov za naučnu i akademsku zajednicu.

Traženje održivih rješenja i strategija u rješavanju kompleksnih socijalnih problema je posebno važno u postkonfliktnoj i tranzicijskoj zajednici kao što je BiH. Evidentno je da su u BiH rijetka transdisciplinarna istraživanja usmjerena na traženje praktično primjenjivih rješenja u oblasti socijalnog rada. Prepoznavši ovu potrebu, u BiH je od 2010. do 2014. realiziran istraživački projekat „Uticaj različitih konteksta socijalizacije na razvoj maloljetničke delinkvencije u postratnoj Bosni i Hercegovini“ uz primjenu transdisciplinarnog pristupa i kvalitativne metode istraživanja (Avdibegović, Bijedić i Dahić 2015).

Imajući u vidu prepoznati problem, nedostatak transdisciplinarnih istraživanja, predmet ovog rada je analiza iskustava stečenih u primjeni transdisciplinarnog pristupa u istraživanju problema maloljetničke delinkvencije na području Tuzlanskog kantona (TK) kroz navedeni istraživački projekat. Od posebnih metoda u istraživanju je korištena metoda analize sadržaja.

Cilj rada je analizom rješavanja izazova i problema s kojima se suočavao interdisciplinarni istraživački tim pokušati objasniti kako je primjenom koncepta transdisciplinarnosti moguće premostiti različite disciplinarnе perspektive i kroz istraživački proces doći do praktično primjenjivih rješenja.

1. TEORIJSKE OSNOVE TRANSDISCIPLINARNIH ISTRAŽIVANJA

1.1. TEORIJSKO ODREĐENJE TRANSDISCIPLINARNOSTI I TRANSDISCIPLINARNIH ISTRAŽIVANJA

Pojam transdisciplinarnosti (uveden 1970. od strane filozofa Jean Piageta) izvorno je označavao stanje iznad mono, multi i interdisciplinarnosti, odnosno stanje u kojem ne postoje stabilne granice između disciplina (Nicolescu 2002). Transdisciplinarnost podrazumijeva fokusiranje na socijalno relevantne pojave, prevazilaženje i integraciju bitnih karakteristika disciplina, obavljanje združenih istraživanja i traganje za jedinstvom saznanja između disciplina.

Nasuprot interdisciplinarnosti koja je izvjesno miješanje disciplina, transdisciplinarnost je fuzija znanja iz raznih disciplina sa ciljem prevazilaženja konkretnog problema. Transdisciplinarnost, zapravo, podrazumijeva zajedničko rješavanje problema između nauke, tehnologije i društva. Dakle, transdisciplinarnost otvara oči i širi perspektive, to je intelektualni prostor u kojemu se priroda mnogostrukih međusobno izoliranih pitanja može istraživati i otkrivati (Cerovac 2013). To je, zapravo i bit same nauke i težnje za naučnom istinom.

U ovom radu definicija „transdisciplinarnog istraživanja i kooperacije“ zasnovana je na definiciji Hansa Pohla i Christiana Hurnija, predstavnika odbora Švicarske mreže za transdisciplinarno istraživanje:

Transdisciplinarnost je novi oblik učenja i rješavanja problema koji uključuje kooperaciju između različitih dijelova društva i akademske zajednice u svrhu odgovora na složene društvene izazove. Transdisciplinarno istraživanje počinje od opipljivih problema iz stvarnog svijeta. Rješenja su osmišljena u saradnji s mnogobrojnim akterima. Kao pristup orijentiran ka praksi, transdisciplinarnost nije zatvorena u uskom krugu akademskih stručnjaka, stručnih magazina i akademskih odjela gdje se proizvodi znanje. Idealno, svi koji imaju nešto da kažu o specifičnom problemu i koji su spremni da učestvuju mogu imati svoju ulogu. Kroz zajedničko učenje, znanje svih učesnika je poboljšano, uključujući lokalno znanje, akademsko znanje i znanje industrija u pitanju, poslovnih subjekata i nevladinih organizacija (NVO-a). U tom procesu će biti minimizirane predrasude svake od tih perspektiva (Hurni, Pohl prema Schurch 2017:180).

Prema ovoj definiciji transdisciplinarnosti izvršeno je adresiranje maloljetničke delinkvencije kao socijalno relevantnog pitanja za BiH. Također je uspostavljena saradnja različitih disciplina pomoćnih zanimanja i primjena interdisciplinarnih

paradigmi. U istraživanje su integrisani nauka, politika, praksa i ciljne grupe (participativno istraživanje) što je omogućilo primjenu perspektive životnog svijeta (Lebensweltperspektive). Nastojalo se postići međusobno razumijevanje, zajedničko definiranje terminologije i jedinstvo znanja.

1.2. TRANSDISCIPLINARNA ISTRAŽIVANJA U ZEMLJAMA EVROPSKE UNIJE I ZEMLJAMA U TRANZICIJI

Pojam *transdisciplinarnosti* evoluirao je u naučnom svijetu donoseći različita teorijska i praktična stajališta i metodologije, noseći se s različitim istraživačkim problemima. Na Prvom svjetskom kongresu o transdisciplinarnosti održanom u novembru 1994. u Portugalu o temi „transdisciplinarna evolucija sveučilišta“, sudjelovali su mnogi evropski sveučilišni profesori i usvojena je Povelja o transdisciplinarnosti, a koja naglašava da transdisciplinarnost ne teži ovladavanju nad nekoliko disciplina, već otvorenosti svim disciplinama. Ova povelja će postati vodilja zemljama Evropske unije (EU) ali i onima koji teže ulasku u euroatlanske integracije da svoj naučni, akademski i stručni potencijal usmjere ka novoj perspektivi.

Brojni evropski instituti od kojih se kao primjer navode Centar za kvalitativna istraživanja (CQR) – Dorset, UK, CIRET – Paris, Centar za socijalna i marketing istraživanja (SOCIS) – Kiew, Ukraine, Institut „Ivo Pilar“ – Zagreb, R. Hrvatska, kao prioritete u svome djelovanju navode potrebu za obrazovanjem mladih naučnika-istraživača iz domena transdisciplinarnosti s posebnim akcentom na kvalitativna istraživanja kao i umrežavanje univerziteta, instituta i drugih subjekata uključenih u ovaj proces. Ovaj integrativan pristup ukazao je da sveučilište treba rekonfigurirati i rekonstruirati da bi se odgovorilo na sve veće izazove.

Dakle, međunarodni standardi i protokoli postoje, transdisciplinarna metodologija omogućava uspostavljanje poveznica između osoba, institucija, država, činjenica, područja znanja i djelovanja, da bi se izgrađivala bića kroz stalno preispitivanje i trajno povezivanje. I pored toga zemlje u tranziciji stidljivo prihvataju ovaj izazov pravdajući se nedostacima interesovanja za nove naučne paradigme kao i strahom od eventualnog gubitka identiteta naučnih disciplina ali i identiteta samih istraživača u novom transdisciplinarnom pristupu.

1.3. TRANSDISCIPLINARNA ISTRAŽIVANJA U BIH

BiH je jedinstvena tranzicijska zemlja. U njoj je kriza posljednja dva desetljeća permanentno stanje. Početno krizno stanje izazvano destruktivnim političkim ideologijama iz susjedstva u procesu raspada SFRJ, utemeljeno ratnim događanjima 1992–1995., učvršćeno Daytonskim mirovnim ugovorom iz 1995. godine, preaslo je u stanje koje bi psiholozi okarakterizirali „krizom iscrpljivanja“ (Ajduković i Pantić 2000, prema Bašić 2013). Najporaznija posljedica ove stalne krize jeste kočenje društvenog razvoja. Postkonfliktnost, tranzicija i siromaštvo pojavljuju se kao tri ključne determinante trenutnog društvenog stanja, pri čemu kompleksna interakcija različitih faktora povezanih s ratom i ratom povezanim kršenjem ljudskih prava, rastućom nezaposlenošću, kontinuiranom političkom i društvenom paralizom, neadekvatnom organizacijom i funkcioniranjem sistema socijalne politike, nekvalitetnim obrazovanjem i korupcijom onemogućava društveni napredak (Bašić 2013). Tranzicijski period je, kao i u ostalim u zemljama Srednje i Istočne Evrope, donio ozbiljne probleme u smislu da nema dovoljno poslova, komunalnoj infrastrukturi su potrebna poboljšanja, pružanje javnih usluga je sve manje kvalitetno, ekološki problemi su sve prisutniji, ljudi su nezadovoljni kvalitetom svog života, potrebni su im poslovi, bolji izgledi za njihovu djecu itd.

Poseban aspekt bosanskohercegovačkog društva je „socijalna tranzicija“, koja prije svega podrazumijeva prihvatanje novog sistema socijalne zaštite koji se neće zasnivati na „statusnim“ pravima, već na istinskim potrebama pojedinaca. Značajan dio stanovništva koji je prije rata imao relativno visok standard življenja sada se nalazi ispod generalne linije siromaštva. Prisutan je pad životnog standarda, porast siromaštva i enorman porast socijalne nesigurnosti, a da pri tome socijalne institucije nisu dovoljno prilagođene novim izvorima nesigurnosti.

Za Bosnu i Hercegovinu predstoji pridruživanje EU koje ovisi, između ostalog, i o sposobnosti države da sprovede političke, ekonomske, pravne i druge reforme koje od nje zahtijeva EU. A kao osnovu svih svojih politika EU je postavila socijalno uključivanje, u cilju suzbijanja siromaštva. U cilju ostvarenja napretka na polju socijalnog uključivanja u BiH, neophodno je mobilisati sve društvene aktere uvažavajući transdisciplinarnost, uključujući, ali ne ograničavajući se na teorije razvoja zajednice, socijalnog rada, socijalne pedagogije, administracije, antropologije, ekologije, ekonomije, obrazovanja, menadžmenta, socijalne zaštite, psihijatrije, psihologije, javnog zdravstva, sociologije i dr. U tom smislu se vidi transdisciplinarni pristup barijerama, nejednakostima i nepravdama koje postoje u društvu, kao i

odgovorima na krizna i hitna stanja, te svakodnevnne lične i socijalne probleme. Kako bi se odgovorilo na sve navedene narastajuće izazove, pomoćne profesije će morati promijeniti pristup u organizaciji i funkcionisanju, dok će se s druge strane i odnosi između institucija i vladinog i nevladinog sektora morati promijeniti. Svi akteri će morati postati ravnopravni i komplementarni partneri u nadolazećim promjenama. U današnjoj BiH je neophodno promovisati jednu novu kulturu društvene odgovornosti kroz transdisciplinarnost. Imajući u vidu činjenicu da su u BiH rijetka istraživanja sa primjenom transdisciplinarnog pristupa, smatramo važnim opisati dio iskustava stečenih u BiH na primjeru maloljetničke delinkvencije.

2. ISKUSTVA I IZAZOVI U PRIMJENI TRANSDISCIPLINARNOG PRISTUPA U ISTRAŽIVANJU PROBLEMA MALOLJETNIČKE DELINKVENCije NA PODRUČJU TK

Iskustva i izazovi u primjeni transdisciplinarnog pristupa u istraživanju problema maloljetničke delinkvencije predstavljeni su kroz dva segmenta: priprema i razvoj istraživačkog tima i primjena transdisciplinarnog pristupa u istraživanju.

2.1. ISKUSTVA I IZAZOVI U PROCESU PRIPREMA I RAZVOJA ISTRAŽIVAČKOG TIMA

Imajući u vidu nedostatak iskustva u primjeni transdisciplinarnog pristupa i kvalitativne metode istraživanja u BiH, priprema i razvoj istraživačkog tima odvijali su se postepeno, u fazama i to: preliminarna faza, stjecanje iskustva, faza širenja rezultata, institucionalizacije i održivost.

Preliminarna faza odvijala se u periodu od 2008. do 2009. godine. U ovoj fazi, formiranje multidisciplinarnog i multisektorskog istraživačkog tima bilo je izazov, a koji je prevaziđen zahvaljujući prethodnim kontaktima partnera na projektu i mrežama. Formiran je tim koji su činili predstavnici triju fakulteta Univerziteta u Tuzli (Filozofski fakultet: Odsjek Socijalni rad, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet: Odsjek Poremećaji u ponašanju i Medicinski fakultet), Visoka škola Univerziteta primijenjenih znanosti i umjetnosti sjeverozapadne švicarske (FHNW), Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK i Udruženje građana Vive žene u Tuzli (bh tim). Drugi izazov je bio izrada analize konteksta, a prevaziđen je zahvaljujući

kompetencijama članova tima ali i njihovoj spremnosti na razvoj saradnje. Izazovi u razvoju tima posmatraju se i kao prilike za stjecanje novih iskustava tima. Preliminarna faza je rezultirala razvojem tima i odabirom „maloljetničke delinkvencije“ za temu pilot projekta.

Faza stjecanja iskustva u istraživanju (2010–2014.) vezana je za realizaciju istraživačkog pilot projekta „Uticaj različitih konteksta socijalizacije na razvoj maloljetničke delinkvencije u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini – preporuke za mjere prevencije i intervencija“. Bh. tim susreo se sa brojnim izazovima vezanim za praktičnu primjenu transdisciplinarnog saradnje i kvalitativnog istraživanja, kontinuiranog zajedničkog planiranja i same realizacije projekta. Kontinuirano je rađena i analiza procesa učenja i saradnje i to od strane partnera iz Švicarske (CH tim). Izazov za bh. tim je bilo i to što je CH tim imao više uloga, sprovodio je analizu procesa a imao je ulogu facilitatora i edukatora bh. tima (Avdibegović, Bijedić i Dahić 2015). Osnovni cilj saradnje je bio postići održiv uticaj, zbog čega se radilo na jačanju kulture učenja koja bi dovela do razvoja i osnaživanja na svim nivoima. Dakle, riječ je o učenju usmjerenom na „poboljšanje“ ličnih kompetencija i iskustava članova tima s fokusom na postizanje ciljeva orijentiranih na zajednicu (Gohl i sar. 2011, prema Schurch 2017).

Faza širenja rezultata odvijala se u periodu 2014–2016. u okviru nastavka saradnje putem realizacije projekta „Poboljšanje transdisciplinarnih istraživanja i saradnje u socijalnom planiranju u vezi sa MD u kontekstu BiH“. Glavni izazov za tim je bila organizacija konferencije “Maloljetnička delinkvencija, dijalog, razmjena iskustava i znanja”, koja je održana 5–6. 11. 2014. (Kovačević, Pandžić, Tov, Schurch 2017). Konferencija je imala za cilj da se prezentiraju rezultati istraživanja, uspostavi dijalog sa stručnjacima iz prakse i razmijene iskustva i znanja, što se i uspelo jer je učešće uzelo preko 140 učesnika iz politike, prakse, istraživanja i obrazovanja.

Na konferenciji su formirane tri radne grupe koje su nastavile rad tokom 2015. godine, što je rezultirao sa devet projektnih prijedloga i izradom Programa za prevenciju, intervencije i resocijalizaciju u oblasti maloljetničke delinkvencije u TK koji je usvojen od strane Vlade TK (<http://www.vladatk.kim.ba/dokumenti-mrsp>).

Stvaranje institucionalnih pretpostavki za nastavak širenja stečenih iskustava i znanja bi se mogao smatrati novom fazom i izazovom u razvoju tima. Ovo je bio kontinuiran izazov za tim i u tu svrhu urađen je projekat „Uspostavljanje Centra za razvoj kompetencija za inter i transdisciplinarna istraživanja na Univerzitetu u Tuzli (SCOPES)“, čija realizacije je započela 1. 9. 2015. i traje do 30. 9. 2017. godine. U okviru aktivnosti projekta izazov za članove tima je „izgradnja kapaciteta“,

osposobljavanje budućeg tima Centra za planiranje, pripremu i implementaciju projekata u pilot fazi Centra (<http://www.untz.ba/index.php?page=informacije-oscopes-citi>).

Napisan je i trogodišnji pilot program sa aktivnostima za edukaciju profesionalaca u praksi, izgradnju mreža i konkretnu primjenu projekata u korist porodica, mladih i djece.

O procesu zajedničkog rada na transdisciplinarnan način Tov (2017) govori kao o zajednici prakse (ZP) i njenoj važnosti za proizvodnju novog znanja. Zajednicu prakse posmatra kao koncept i kao sredstvo za rad, ali i kao sredstvo pojašnjenja procesa razvoja tima. Tov navodi da učešćem u ZP mi vršimo „neku vrstu (društvene) prakse“. Zajednički rad tima je imao i konfliktne situacije kao izazove u razvoju tima, što je prema autorici, također, dio saradnje i procesa transformacije jer ističe da „učesće oblikuje naša iskustva i oblikuje samu zajednicu, tako da ima transformativnu moć u oba pravca“ (Tov 2017: 217).

Teoretičari su, također, opisali faze u razvoju grupe. Tako je Tuckman (1965) opisao sljedeće faze u razvoju grupe: formiranje, upadanje, normiranje, izvođenje. Kasnije je dodao petu fazu „prekidanje“. Wenger i sur. (2002, prema Tov 2017) opisuju pet faza razvoja ZP. U prvim dvjema fazama ZP fokusirana je na stvaranje sebe. Od treće faze formalni aspekti se prevazilaze a ZP postaje značajna za članove i daje im kreativan prostor (sazrijevanje). Zatim, zadatak se završava i ZP mora pronaći novi izazov ili drugi način da se adaptira (upravljanje). Kroz upravljanje ZP se može pronaći na transformiran način, kao što je to bh. tim uradio institucionalizacijom rezultata istraživanja.

Bh. tim je prepoznao potrebu da se međusobni odnosi tima normativno regulišu. Iako se radi o neformalnoj grupi, potrebno je regulisati odnose pisanim aktom koji bi bio zasnovan na principima jednakih šansi, jednakih mogućnosti i odgovornosti članova tima. Za održivost značajno je i „upravljanje“ o kojem govori Wenger i sur. (2002). Ovo bi se moglo smatrati petom fazom razvoja bh tima koja bi omogućila „održivost“ njegovog djelovanja. To bi bili preduslovi da peta faza razvoja bh tima bude suprotna od „prekidanja“ po Tuckmanu (1965). „Održivost“ bi osigurala kontinuitet u proizvodnji ZP, odnosno, transferu veoma značajnih iskustava profesionalaca svih pomoćnih zanimanja stečenih u primjeni transdisciplinarnog pristupa u istraživanju na primjeru maloljetničke delinkvencije.

2.2. ISKUSTVA I IZAZOVI U PRIMJENI TRANSDISCIPLINARNOG PRISTUPA U ISTRAŽIVANJU

Iskustva i izazovi u primjeni transdisciplinarnog pristupa u istraživanju obuhvataju dio iskustava vezanih za pripremu i provođenje istraživanja (intervjua) sa maloljetnicima (38), porodicama (31) i institucijama (44). Riječ je o primijenjenom i bazičnom istraživanju u kojem je korišten multidisciplinarni pristup uz kombinaciju kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja (Avdibegović, Bijedić i Dahić 2015).

Jedan od ciljeva istraživanja porodica i maloljetnika je bio ispitati koji su to relevantni aspekti njihovog uticaja na maloljetničku delinkvenciju. Članovi tima s univerziteta su dali svoj doprinos u teoretskim osnovama definiranja maloljetničke delinkvencije i porodice, kreiranju intervjua i etičkim pitanjima. Korištena su iskustva kolega iz centara za socijalni rad koji su pomogli u odabiru porodica, s obzirom na to da oni direktno rade sa njima. Pripreme i realizacija odlaska na teren su uglavnom radili članovi tima iz udruženja građana Vive žene ali i drugi iz istraživačkog tima, prema raspoloživom vremenu, poštujući principe transdisciplinarnosti, bez obzira na zvanje i akademsku titulu. Provedeni su semistrukturirani intervju.

Brojni autori slažu se oko činjenice da je danas vrlo teško ili nemoguće općenito definirati porodicu zbog različitih i brojnih tipova porodica koje se pojavljuju u savremenom društvu, ali i brojnih promjena u njezinoj strukturi (Raboteg-Šarić 2003, Wagner Jakob 2008, Handel 1997, Charles, Davies i Harris 2008, Definition of Family-Related

<http://family.jrank.org/pages/486/Family-DefinitionRelated-Constructs.html>).

Bilo je izazovno odrediti koji će se podaci iz intervjua koristiti kao varijable povezane sa ciljem. Članovi porodica imaju mnogo uloga i statusa istovremeno. Kada se prikupljaju podaci od pojedinih članova porodice potreban je senzibilitet na uloge i statuse o kojima mogu ovisiti i odgovori koji se dobivaju. Naprimjer, intervjuiranje roditelja u prisustvu njihove djece može dati neшто različite podatke od onih kada se ti isti roditelji intervjuiraju sami ili u paru. Mnogo toga (informacija, podataka) o porodicama je privatno i skriveno. Svi (a tako i istraživači) imaju neke vlastite pretpostavke (i iskustva) o porodici i porodičnom životu. Osim pretpostavki, kao istraživači (i pojedinci) postoje i uvjerenja, ideje i stavovi oko toga šta je porodica, koja su „prava i pravilna“ ponašanja u njoj. Greenstein (2006) smatra kako se spomenute pretpostavke mogu manifestirati u istraživanju na najmanje tri načina: kao sklonost (engl. *bias*) da povoljnije prosuđujemo/interpretiramo određene podatke i rezultate; kao ograničenje onome što možemo razumjeti (npr. vlastita rodna, etnička,

rasna i klasna pripadnost može otežavati razumijevanje porodičnog života i ponašanja kod članova drugih, različitih zajednica); kao etnocentrizam, odnosno vjerovanje da su ona ponašanja, stavovi i vrijednosti koje zastupa zajednica/društvena grupa kojoj pripadamo, u neku ruku bolji i ispravniji. Ovih pretpostavki često ne moramo biti svjesni i zato ih je važno osvijestiti i o njima konstantno reflektirati u svim fazama istraživanja.

U istraživanju koje se provodilo vođeni su razgovori odvojeno sa članovima porodice od maloljetnika, u prostoru u kojem žive, a koji je ponekad bio i neuslovan. U pojedinim situacijama se morala kontrolisati neutralnost ispitivača s obzirom na uslove u kojima su te porodice živjele. U istraživanju porodice omogućuje se uvid u međusobnu interakciju članova koji ju čine, te se otkriva bit porodice: brige, strahovi, nade, problemi, porodična historija dešavanja i dinamike porodice uopće.

Kad govorimo o izazovima i iskustvima u primjeni transdisciplinarnog pristupa u istraživanju porodica koristili bismo metaforu „putovanja“: *Doći tamo – samo pitanje dolaska i pronalaska* komšiluka/susjeda, ulice, kuće u kojoj određena porodica živi može za istraživača predstavljati problem. Neke porodice žive u manjim, udaljenijim sredinama i samo putovanje do mjesta na kojem se istraživanje provodi podrazumijeva pažljivo planiranje vremenskih, finansijskih i ljudskih resursa. *Biti tamo – znači dopuštenje da se „uđe“ u porodicu*. To je velika privilegija i odgovornost za istraživača. Tokom istraživanja javljaju se i mnoga praktična pitanja koja utiču na tok istraživanja, potencijalno usporavajući ili ubrzavajući, odnosno bolje rečeno otežavajući proces. Naprimjer, intervju sa ženom koja žuri na ljekarski pregled (u jednom slučaju, jer je ranije bio zakazan) stavlja istraživača u poziciju da možda propusti dio pitanja kako bi se skratio intervju. Isto tako porodični život ne staje dok traje istraživanje: zvone telefoni, dolaze komšije/susjedi, djeca su gladna, mala djeca plaču, skakuću, igraju se itd. *Vratiti se natrag* – često uslovi provođenja istraživanja nisu onakvi kakve istraživači idealno zamišljaju te se istraživači nalaze u neprekidnom krugu: nastavak istraživanja puno ovisi o uspješno uspostavljenom odnosu s članovima porodice. Da bi uspostavili dobar odnos, istraživači trebaju uzeti u obzir svakodnevnu dinamiku i ritam pojedine porodice, iako to, kao što je već rečeno, može postati i izvor ugrožavanja istraživačkog procesa. Intervjuiranje može predstavljati istovremeno i istraživačku i tretmansku intervenciju, ono omogućava dijalog između članova porodice ali i priliku za izravnu interakciju istraživača (stručnjaka) i porodice. Ponekad je teško biti neutralan istraživač.

Zbog svega navedenog, potrebno je istraživanju, odnosno konkretno intervjuisanju s porodicom pristupiti vrlo oprezno i profesionalno, poštujući svakog sudionika i

etička načela, biti senzibilan za izgovorenu riječ, ali i neizgovorene poruke sudionika te balansirati između istraživačkog i tretmanskog pristupa. Neki intervjui su neizbježno imali i interventni karakter. Prema iskazu nekih članova porodice nakon završetka intervjua, to im je bila prilika da zajedno sjednu, kažu što misle, da se čuju i time možda „pokrenu“ neku buduću komunikaciju pokrećući teme razgovora o kojima do sada nisu mogli razgovarati iz raznoraznih razloga, tako da uvijek ostaje ono pitanje koliko stvarno istraživački intervju ostaje takvim, a koliko ipak doprinese pozitivnoj promjeni u nekoj porodici, barem za trenutak. Iskustvo istraživača, kako je već rečeno, veoma je važno, ali to ne znači da će se svi problemi moći izbjeći. Na kraju, postavlja se pitanje koliko profesionalci, istraživači uzmu iz tih porodica i ponesu sa sobom, razna osjećanja od zadovoljstva do bespomoćnosti. Sve je iskustvo, izazov i sve oslikava nove perspektive.

Sagledavanja problema maloljetničke delinkvencije iz ugla maloljetnika i porodica značajno je iskustvo tima i u ispitivanju gledanja institucija sistema i organizacija na problem maloljetničke delinkvencije. Za istraživače se ponavlja osjećaj bespomoćnosti osoblja, ali ovaj put je vezan za ograničene i nedovoljne ljudske kapacitete značajnog dijela institucija koje pružaju usluge podrške maloljetnicima i njihovim porodicama. Ovdje posebno treba istaći centre za socijalni rad koji pokazuju bespomoćnost u odnosu na unapređenje tretmana: ”Trenutno kakva je situacija, teško da se može bilo šta poboljšati, bez materijalno tehničkih sredstava, bez novih stručnih radnika tu se može malo šta učiniti” (P21: 17) – Avdibegović, Bijedić i Dahić (2015).

U svim centrima za socijalni rad ali i drugim ustanovama naglašavaju da za poboljšanje vlastitog tretmana moraju imati multidisciplinarni tim koji bi se bavio problemima mladih, te veća materijalna i tehnička sredstva. „U timu treba da budu, pored pedagoga, psihologa, socijalnih radnika, i drugi stručnjaci od pravnika do defektologa” (P28: 20). Gotovo svi navode da bi tretman drugih bio bolji ukoliko bi uvezanost među ustanovama i koordinacija bili na višem nivou, dakle ukoliko bi primjenjivali transdisciplinarni pristup (Avdibegović, Bijedić i Dahić 2015). Načini na koje maloljetnici, porodica, institucije sistema i nevladine organizacije vide problem maloljetničke delinkvencije i rješavanja problema bili su značajni za istraživače u končanom zajedničkom sačinjavanju prijedloga mjera prevencije, intervencija i resocijalizacije u polju maloljetničke delinkvencije.

ZAKLJUČAK

Interdisciplinarni istraživački tim tokom realizacije projekta „Uticaj različitih konteksta socijalizacije na razvoj maloljetničke delinkvencije u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini – preporuke za mjere prevencije, intervencija i resocijalizacije“ iskusio je i prednosti i zamke transdisciplinarnog pristupa u istraživanju kompleksnog društvenog problema u tranzicijskoj i postkonfliktnoj zajednici. U rješavanju problema s kojim se suočavao ovaj interdisciplinarni tim primjena koncepta transdisciplinarnosti pomogla je u premoštavanju različitih disciplinarnih perspektiva i dolaženju do praktično primjenjivih rješenja. Traženje novih i praktično primjenjivih rješenja i uspostavljanje održivih strategija za društveno relevantne i stvarne probleme svakodnevnog života u postkonfliktnim zajednicama je jedan od prioritarnih zadataka i izazova za univerzitetske institucije, akademske zajednice, vladine institucije i društvo u cjelini.

Može se zaključiti da je bh. tim uspješno prošao nekoliko faza razvoja, ima značajna postignuća vezano za institucionalizaciju i da je prepoznao potrebu da radi na održivosti kontinuiteta u svom djelovanju. Također, tim je stekao značajna iskustva koja mogu poslužiti za širenje koncepta transdisciplinarnosti i koncepta učenja kao ZP, što potvrđuju i detaljna iskustva i izazovi u procesu istraživanja porodica, maloljetnika i institucija.

LITERATURA:

1. Avdibegović, Esmina, Meliha Bijedić, Mima Dahić, ur. (2015), *Utjecaj različitih konteksta socijalizacije na razvoj maloljetničke delinkvencije u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini*, Naučna monografija, Tuzla, Off-set
2. Bašić, S. (2013), *Izazovi društvenog razvoja i profesija socijalnog rada u postkonfliktnom i tranzicijskom društvu: iskustva Bosni i Hercegovini*, Ljetopis socijalnog rada 2013., 20 (1) str.113–138
3. Cerovac, Krešimir (2013), *Transdisciplinarni pristup učenju i istraživanju na sveučilištu*, Metodički ogledi, 20 (1), 15–31
4. Charles, Nicki., Davies Charlotte, Chris A., Harris, C. (2008): *Families in Transition- Social change, family formation and kin relationships*, The Policy Press University of Bristol. Bristol. U. K.
5. Greenstein, Theodore. N. (2006), *Methods of Family Research*. Second Edition. Sage Publications.
6. Handel, Georg (1997), *Family Worlds and Qualitative Family Research*, Marriage & Family Review, 24(3-4), 335–348
7. Informacije o SCOPES – CITI. <http://www.untz.ba/index.php?page=informacije-o-scopes-citi>
8. Kovačević, Ranko, Pandžić Asim, Tov Eva, Schuerch Barbara (2017), *Maloljetnička delinkvencija – dijalog, razmjena iskustava i znanja*, Zbornik radova sa naučne konferencije, OFF SET Tuzla
9. Marriage and Family Encyclopedia. <http://family.jrank.org/pages/486/Family-DefinitionRelated-Constructs.html>
10. Nicolescu, Basarab (2002), *Manifesto of Transdisciplinarity*, New York: State University of New York Press
11. Program prevencije, intervencija i resocijalizacije iz oblasti maloljetničke delinkvencije za područje Tuzlanskog kantona za period 2016–2019. godina, <http://www.vladatk.kim.ba/dokumenti-mrspp>.
12. Raboteg-Šarić, Zora (2003): *Teorijske osnove istraživanja*, u: Raboteg-Šarić, Z. (ur.), *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb. 11–42.
13. Schurch, Barbara (2017), *Cjelina može biti veća od niza njenih dijelova-transdisciplinarno istraživanje, kooperacija i iskustva stečena kroz istraživački projekat o maloljetničkoj delinkvenciji* u: Ranko Kovačević, Asim Pandžić, Tov Eva, Schuerch Barbara, ur. (2017), *Maloljetnička delinkvencija – dijalog*

- razmjena iskustava i znanja*, Zbornik radova sa naučne konferencije, 173–194. Off-set, Tuzla
14. Tov, Eva (2017), *Zajednice prakse kao sredstvo za proizvodnju i dijeljenje znanja* u: Ranko Kovačević, Asim Pandžić, Tov Eva, Schuerch Barbara, ur. (2017), *Maloljetnička delinkvencija – dijalog razmjena iskustava i znanja*, Zbornik radova sa naučne konferencije, 211–229. Off-set, Tuzla
 15. Tuckman, Bruce W. (1965), *Razvojne sekvence u malim grupama*. Psychological Bulletin, Vol 63(6), pp. 384-399. <http://dx.doi.org/>.
 16. Wagner Jakab, Ana (2008), *Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (2), 119–128.
 17. Wenger, Etienne C. i sar. (2002), *Njegovanje zajednica prakse: vodič za upravljanje znanjem*, Boston: Harvard Business School Press.

TRANSDISCIPLINARY RESEARCH IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE EXAMPLE OF JUVENILE DELINQUENCY – EXPERIENCES AND CHALLENGES

Summary

Over the past few decades, there are evidences that scientific paradigm is changed from disciplinary to transdisciplinary approaches. The question of sustainability science, novel ways for production and co-production of knowledge and a matter of accomplishment for real world problems represent a big challenge for scientific and academic community. Transdisciplinary team-based research, integration of knowledge from different disciplines and a view into complex societal problems from different perspectives can make a contribution for production of new, practice-oriented knowledge, applied for social problems solution. Going to the transdisciplinary approach is especially valuable in social sciences, where collaborative practice became a necessary normative.

In this paper authors, first in the context of theoretical considerations describe possible applications of transdisciplinary research in Bosnia and Herzegovina, as post-conflict, transitional community. The second part of article there is emphasized transdisciplinary approach to the problem of juvenile delinquency in Tuzla Canton through research project: „Influence of different contexts of socialisation on the development of juvenile delinquency in post-war Bosnia and Herzegovina - Recommendations for prevention and intervention“ which is realised in four years from 2010 to 2014. Analysing of challenges and problems which this interdisciplinary research team was faced with, authors tried to explain that the way of transdisciplinarity is the way for bridging of different discipline perspectives and through research process finding out solutions applicable in practice. Looking for applicable and

practical solutions and maintenance of sustainable strategies for socially relevant and real life problems in post-conflict communities is one of the priorities and challenges for universities, academic communities, government institutions and whole society.

Key words: transdisciplinary concept, transdisciplinary research, post-conflict society, transition, societal problems.

Suada Selimović, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak Tuzlanskog kantona

Nermina Kravić, Medicinski fakultet Univerziteta u Tuzli

Meliha Bijedić, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli

Lejla Kuralić-Čišić, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli

Ranko Kovačević, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli

Edin Muftić, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli

Erna Lučić, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

Azra Arnautović, UG Vive Žene Tuzla

Esmina Avdibegović, Medicinski fakultet Univerziteta u Tuzli

selimovic_suada@hotmail.com

email: nahlica@yahoo.com

meliha.bijedic@gmail.com

lejlamar@gmail.com

ranko.kovacevic@untz.ba

edin.muftic@untz.ba

erna.lucic@untz.ba

azra.ai@bih.net.ba

esminaavdibegovic@gmail.com